Raision kehitysvammapalveluiden yksikkökohtainen ohje rajoittamis-toimenpiteissä

Henkilökunta on velvollinen tutustumaan lakiin ja ohjeistukseen.

1. Taustaa lain muutoksesta

Kehitysvammalain muutokset tulivat voimaan 10.6.2016 (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain mutamisesta 381/2016, luku 3 a). Samaan aikaan Suomi vahvisti YK:n vammaissopimuksen, jossa määritellään vammaisten ihmisten oikeudet. Rajoitustoimenpiteitä voidaan käyttää kehitysvammaisten erityishuollossa annetussa laissa säädettyjen edellytysten täyttyessä tahdosta riippumattomassa ja vapaaehtoisessa erityishuollossa järjestettäessä tehostettua palveluasumista julkisessa tai yksityisessä toimintayksikössä (§ 42).

Kehitysvammalain muutokset

- uudet säännökset itsemääräämisoikeuden vahvistamisesta, itsenäisen suoriutumisen tukemisesta sekä rajoitustoimenpiteiden käytön vähentämisestä
- uudet säännökset rajoitustoimenpiteiden käytön edellytyksistä ja menettelystä, jota noudatetaan rajoitustoimenpiteestä päätettäessä
- uudet säännökset muun muassa rajoitustoimenpiteiden kirjaamisesta ja jälkiselvittelystä, rajoitustoimenpiteitä koskevasta selvitys- ja tiedoksiantovelvollisuudesta, virka- ja vahinko-korvausvastuusta sekä tehostetusta viranomaisvalvonnasta
- muutetut säännökset tahdosta riippumattomasta erityishuollosta

Erityishuollossa olevan henkilön palvelu- ja hoitosuunnitelmaan on kirjattava toimenpiteet, joilla tuetaan ja edistetään henkilön itsenäistä suoriutumista ja itsemääräämisoikeuden toteutumista (42 a §).

Erityishuollon toimintayksikössä on oltava sen toimintaan ja erityishuollossa olevien henkilöiden erityisiin tarpeisiin nähden riittävä määrä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöitä ja muuta henkilökuntaa. Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöt koulutetaan rajoitustoimenpiteiden käyttöä edellyttävien tilanteiden ennalta ehkäisemiseen ja rajoitustoimenpiteiden asianmukaiseen käyttämiseen.

Erityishuollossa voidaan käyttää 42 f - 42 n §:ssä tarkoitettuja rajoitustoimenpiteitä ainoastaan silloin, kun laissa säädetyt rajoitustoimenpiteiden käyttöä koskevat yleiset edellytykset ja kutakin rajoitustoimenpidettä koskevat erityiset edellytykset täyttyvät. Rajoitustoimenpiteitä toteuttavat toimintayksikön henkilökuntaan kuuluvat sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöt.

Rajoitustoimenpiteiden käytön edellytyksenä on, että toimintayksiköllä on käytettävissä riittävä lääketieteen, psykologian ja sosiaalityön asiantuntemus vaativan hoidon ja huolenpidon toteuttamista ja seurantaa varten. Jokaisen palveluntuottaja on itse järjestettävä ja huolehdittava riittävästä asiantuntija työryhmän käyttömahdollisuudesta omissa yksiköissään.

Erityishuollossa olevaa henkilöä koskeviin asiakas- tai potilasasiakirjoihin on kirjattava (41 o §) mm. rajoitustoimenpiteen käyttö ja perusteet, vaikutukset erityishuollossa olevaan henkilöön, alkamis- ja päättymisajankohta ja rajoitustoimenpidettä koskevan ratkaisun tai päätöksen tehnyt ja toimenpiteen suorittanut henkilö.

Rajoitustoimenpidepäätöksestä on annettava henkilölle viipymättä selvitys sisällöstä ja perusteista sekä käytettävissä olevista oikeusturvakeinoista. Henkilön lailliselle edustajalle taikka hänen palvelujensa

suunnitteluun ja toteuttamiseen osallistuvalle omaiselleen tai muulle läheiselleen selvitys on annettava vähintään kuukausittain. Selvitys käytettyjen rajoitustoimenpiteiden sisällöstä ja perusteista on annettava lisäksi sosiaalihuoltolain 42 §:ssä tarkoitetulle henkilön omatyöntekijälle kuukausittain. Tahdosta riippumattoman erityishuollon edellytykset on määritelty 32–38 §:ssä.

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977), Laki kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain muuttamisesta (381/2016), Hallintolaki (434/20013), Kielilaki (423/2003), Hallintolainkäyttölaki (586/1996), Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

2. Lain tavoite on rajoitustoimenpiteiden vähentäminen – Miten kotikullassa edistetään ja vahvistetaan asukkaiden itsemääräämisoikeutta?

Raision kehitysvammapalveluiden tehostetun asumispalvelun yksikössä, Kotikullassa, pyritään edistämään asiakkaiden itsemääräämisoikeutta eri työskentelymenetelmin. Henkilökunta kehittää työmenetelmiä ja osallistuu aktiivisesti koulutuksiin. Asiakkaiden kanssa työskentelyssä korostuvat vaihtoehtoisten kommunikointimenetelmien käyttö; mm. kuva- ja kosketuskommunikaatio, signaaliesineiden käyttö ja tukiviittomat. Jokaisella asukkaalla on yksilöllinen ja strukturoitu päiväohjelma, jota vahvistetaan kuvilla, selkokielisellä puheella ja toistoilla. Asiakkaita tuetaan toiminnanohjauksessa yksilöllisten tarpeiden mukaan, jotta jokaisella on mahdollisuus saada onnistumisen kokemuksia. Sosiaaliset tarinat ovat käytössä haastavissa tilanteissa.

Kotikullan asukkaat osallistuvat arkisin päivätoimintaan, jossa kolmessa erilaisessa toiminnallisessa ryhmässä (aisti-, kokemus-, ja mahtava ryhmät) on asukkaille suunniteltu monipuolisesti erilaista mielekästä toimintaa. Asiakkaat voivat itse osallistua päivätoiminnan ohjelman suunnitteluun. Henkilökunta pitää asiakkaiden kanssa säännöllisesti kokouksia, joissa asiakkaat tulevat kuulluksi ja toimintaa voidaan kehittää asiakkaiden tarpeita vastaavaksi.

Rajoitustoimenpiteitä pyritään kaikin tavoin välttämään ennakoinnilla sekä tilanteisiin ajoissa puuttumisella. Tilanteet pyritään ratkaisemaan ohjaajan rauhallisella olemuksella, puheella ja asiakas pyritään yhteisymmärryksessä saattamaan pois hankalasta tilanteesta.

Asiakkaat, joilla mahdollisia rajoitustoimenpiteitä joudutaan käyttämään on laadittu yksilöllinen suunnitelma tarvittavasta itsemääräämisen rajoittamisesta. Suunnitelmassa on moniammatillisessa työryhmässä kartoitettu yhdessä toimenpiteitä, joilla voidaan ehkäistä rajoitustoimenpiteiden käyttöä. Yksilölliseen suunnitelmaan on myös arvioitu ja kirjattu tarvittavat itsemääräämistä rajoittavat toimenpiteet sekä mahdollisesti miten, miksi ja kuinka usein rajoittamista turvallisuussyistä joudutaan käyttämään. Esimerkkeinä pyörätuolin turvavöiden käyttö, sängynlaitojen nostaminen, WC-tuolin turvavöiden käyttö.

Yksilölliseen suunnitelmaan on myös arvioitu ja kirjattu onko rajoittaminen tilapäistä, jostain erityistilanteesta johtuvaa vai onko se mahdollisesti jatkuvaa. Yksilölliset suunnitelmat on tehty kaikille rajoittamistoimia tarvitseville asiakkaille. Rajoittamisista on sovittu yhdessä asiakkaan, lähiomaisen ja edunvalvojan kanssa palvelusuunnitelman päivityksen yhteydessä.

Alla ote uuteen palvelusuunnitelma-pohjaan liitetystä kohdasta yksilöllisestä suunnitelmasta.
Palvelusuunnitelmassa liitteenä

- Itsemääräämisoikeus: Sovitut toimenpiteet, joilla tuetaan ja edistetään henkilön itsenäistä suoriutumista ja itsemääräämisoikeuden toteutumista (Kvl § 42).
- Asiakkaalle tehty yksilöllinen suunnitelma tarvittavista rajoitustoimenpiteistä